

Mevsimlik Tarım İşçilerinin İş Kazası ve İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumlarının Araştırılması

Investigation of Occupational Accidents and Occupational Disease Situations of Seasonal Agricultural Workers

Tülin Gönültaş, Necdet Aytaç, Muhsin Akbaba

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Adana

Yazışma Adresi / Correspondence:

Tülin Gönültaş

Çukurova Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Sarıçam/ADANA

T: +90 544 347 16 36 E-mail: : tg.tas@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received : 02.02.2018 Kabul Tarihi / Accepted : 09.03.2018

Öz

Amaç	Bu çalışma Adana ili Karataş ilçesinde, evlerinden ayrılarak çalışmak için gelen mevsimlik tarım işçilerinin iş kazası ve işle ilgili hastalık geçirme durumlarının araştırılması amacı ile gerçekleştirildi. (Sakarya Tıp Dergisi 2018, 8(1):117-126)
Gereç ve Yöntemler	Tanımlayıcı tipte olan araştırma Mayıs -Temmuz 2017 tarihleri arasında araştırmaya katılmayı kabul eden 199 mevsimlik tarım işçisinin çadır bölgelerinde gerçekleştirildi. Araştırmada, sosyodemografik özellikleri içeren 8 soru ile çalışma hayatı özellikleri ve iş kazası ve işle ilgili hastalık geçirme durumu ile ilgili 27 soruluk anket formu katılımcılarla yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulandı. İstatistiksel değerlendirmeler için SPSS 19 for Windows paket programı, istatistiksel analiz olarak frekans tabloları, ki-kare testi ve lojistik regresyon analizi kullanıldı. Sonuçlar $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.
Bulgular	Katılımcıların % 53,8'inin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirdiği belirlendi. Erkek katılımcıların, evli olanların, çalışma yılı 5 yıldan fazla olanların, ilaçlama yapanların ve tarım iş makineleri kullananların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının istatistiksel açıdan anlamlı yüksek olduğu tespit edildi.
Sonuç	Uygunsuz yaşam alanları, sosyal ve ekonomik yönden yaşadıkları olumsuzlukları yanı sıra çalışma ortamlarında da yeterli iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmaması mevsimlik tarım işçilerini hastalıklar, kaza ve yaralanmalar açısından riskli duruma getirmektedir
Anahtar Kelimeler:	hastalık; iş kazası; mevsimlik tarım işçisi

Abstract

Objective	This study was carried out with the aim of investigating the occupational accident and work-related illnesses of seasonal agricultural workers who came to work in Karataş district of Adana province (Sakarya Med J 2018, 8(1):117-126).
Materials and Methods	The descriptive survey was conducted in the tent areas of 199 seasonal agricultural workers who agreed to participate the survey between May-July 2017. In the study, a questionnaire form with 27 questions about working life characteristic and occupational accidents/work-related illness status was applied with face-to-face interview method with 8 questions including socio-demographic characteristics. SPSS 19 for Windows package program for statistical evaluations, frequency tables, chi-square test and logistic regression analysis were used as statistical analysis. The results were evaluated at $p < 0.05$ significance level.
Results	It was determined that 53.8% of the participants had work-related accidents/work-related illnesses. It was determined that the number of male participants, married ones, those who worked more than 5 years, those who applied drug and those who use agricultural machines were found to have statistically higher job accidents/work related illnesses.
Conclusion	In adequate living spaces, negativities in social and economic aspects as well as lack of adequate occupational health and safety precautions in working environments cause seasonal agricultural workers to be at risk from diseases, accidents and injuries.
Keywords	disease; work accident; seasonal agricultural worker

Giriş

Kelime anlamı bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması olarak tanımlanan tarım; insanların beslenme, giyim gibi en temel gereksinimlerini karşıladığı için vazgeçilmez bir faaliyet alanıdır^{1,2} Artan nüfus ile birlikte gıda ihtiyacının da artmasından dolayı en stratejik sektörlerden biri haline gelen tarım sektörü tüm dünyada hizmet sektöründen sonra istihdamın en fazla olduğu sektördür ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır³⁻⁵

Tarımsal üretiminin mevsimlik oluşu ve üretim sürecinde yoğun işgücüne gereksinim duyulması tarım işçilerinin mevsimlik istihdamını gerektirmektedir.Kavram olarak tarımsal üretim için bir yerden bir yere göç eden ve sezon bitimi evlerine geri dönen işçiler şeklinde tanımlanan mevsimlik tarım işçileri sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak ifade edilmektedir.^{3,6} Dünyadaki iş gücünün yarısına yakını (tahmini 1,3 milyar çalışan) tarımsal faaliyet yürütmektedir.Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Ekim - 2017 istatistiklerine göre 28 milyon 645 bin kişi olarak istihdam edilen iş gücünün yüzde %19,3'ünü tarım iş gücü oluşturmaktadır.Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na (2015) göre Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği, 6,3 milyonluk tarım iş gücünün yaklaşık yansını oluşturan, içinde kadın, çocuk ve yaşlıların da bulunduğu oldukça geniş bir sektördür.^{4,7,8}

Mevsimlik tarım işçileri sağlık güvencesi olmayan veya yeşil kart kullanan, aylık gelirleri asgari ücretin altında olan ve bu kıt kaynakları büyük bir hane halkı ile paylaşan yoksul bir gruptur ve dünyada %60'ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, en az %80'inin sosyal güvencesinin bulunmadığı ve %70'inin tarlalarda çocuklarıyla birlikte çalıştıkları çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur.^{9,6} Mevsimlik tarım işçileri dünyada, yaşam koşullarının ve barınma koşullarının uygunsuzluğu, temel sanitasyon eksikliği, yetersiz dengesiz beslenme, kaza ve yaralanmalar, üreme sağlığı sorunları, pestisit etkilenimi, aşırı sıcak ve soğuk, hizmete erişememe nedeniyle erken ölümler ve hastalıkların yüksek olduğu, çalışma yaşamının en kötü şartlarına maruz kalan ve sosyal dışlanmanın bütün boyutlarını yaşayan bir grup olarak ele alınmaktadır.Mevsimlik tarım işçilerinde en sık rastlanan sağlık sorunları; halsizlik, yorgunluk, bel ağrısı gibi kas iskelet sistemi yakınmaları, ishaller, solunum yolu enfeksiyonları, cilt hastalıkları, güneş çarpması, baş ağrısı, tarım ilaçları ile zehirlenmeler, anksiyete, depresyon ve intihar girişimleri olarak belirlenmiştir. Çalışma ve yaşam koşulları, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma yaşamlarındaki eşitsizliği artırırken, sağlık ve güvenliklerini önemli ölçüde tehlikeye sokmaktadır^{10,11,4}. ILO verilerine göre dünyada her yıl meydana gelen 355 bin ölümlü iş kazasının 170 bini tarım sektöründe görülmektedir.UluslararasıÇalışma Örgütü (ILO) 2013 verilerine göre dünyada tüm sektörler itibarıyla; 2.020.000 kişi işle ilgili hastalıklardan, 321.000 kişi iş kazalarında her yıl ölmektedir. Yılda 160 milyon ölümcül olmayan işle ilgili hastalık, 317 milyon ölümcül olmayan iş kazası belirlenmektedir. İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçlarına (2013) göre tarım sektöründe iş kazası geçirme/işe bağlı sağlık sorunu % 2 olarak belirlenmiştir.^{12,13}

Bu çalışmanın amacı Adana ili Karataş ilçesinde mevsimlik tarım işçilerinin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının araştırılmasıdır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı tipte olan araştırmanın evrenini Adana ili Karataş ilçesinde Mayıs -Temmuz 2017 tarihleri arasında çalışan mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır.Evreni bilinmeyen araştırmada örneklem

seçilmemiş olup, katılmayı kabul eden 199 mevsimlik tarım işçisi araştırma kapsamına alındı. Araştırmanın yapılabilmesi için T.C. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. Araştırmada, sosyodemografik özellikleri içeren 8 soru ile çalışma hayatı özellikleri ve iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumu ile ilgili 27 soruluk anket formu katılımcılarla yüzyüze görüşme yöntemi ile uygulandı. Araştırmanın verileri bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 19 for Windows paket programı kullanılarak değerlendirildi. İstatistiksel analiz olarak verilerin değerlendirilmesinde frekans tabloları, ki-kare testi ve Backward lojistik regresyon analizi kullanıldı. Yapılan analizlerde p değerinin <0,05 olduğu durumlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Araştırmaya katılanların yaş ortalaması $30,2 \pm 12,0$, Minimum (min.):13, maksimum (maks):57. 18 yaş altı 34 kişi (%17,1), 18 yaş ve üstü 165 (% 82,9) kişidir. Katılımcıların 122'si (%61,3) kadındı. Katılımcıların öğrenim durumlarına göre okur-yazar olmayan 82 (% 41,2) kişi, okur-yazar 81 (% 40,7) kişi, ilk-orta-lise mezunu olan 36 (%18,1) kişidir. Medeni durum açısından evli olan 120 (%60,3) kişi, bekar olan 76 (%38,2) kişi, boşanmış/dul olan 3 (%1,5) kişidir. Katılımcılardan çocuk sahibi olan 116 (% 58,3) kişidir. 3 ve daha az çocuk sahibi olan 43 (% 37,0) kişi, 4 ve daha fazla çocuk sahibi olan 75 (%64,6) kişidir. Katılımcılardan sosyal güvencesi olmayan 33 (%16,6) kişi, yeşil kartı olan 166 (% 83,4) kişidir. Katılımcıların % 95,5'i Urfa, % 4,5'i Şırnak ve Siirt illerinden gelmekteydi. (Tablo1).

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri (n=199)

Sosyodemografik Özellikler	n	%*	
Yaş	<18	34	17,1
	18≤	165	82,9
	Ortalama: $30,2 \pm 12,0$	min:13	maks:57
Cinsiyet	Kadın	122	61,3
	Erkek	77	38,7
Öğrenim Durumu	Okur-Yazar Olmayan	82	41,2
	Okur-Yazar	81	40,7
	İlk-Orta-Lise Mezunu	36	18,1
Medeni Durum	Evli	120	60,3
	Bekar	76	38,2
	Boşanmış/dul	3	1,5
Çocuk Sahibi Olma	Evet	116	58,3
	Hayır	83	41,7
Çocuk Sayısı (n=116)	≤3 çocuk	43	37,0
	4 çocuk ≤	75	64,6
Sosyal Güvence	Yeşil Kart	166	83,4
	Yok	33	16,6
Memleket	Urfa	190	95,5
		9	4,5

*% sütun yüzdesi

**Şırnak, Siirt

Katılımcıların çalışma hayatı özellikleri açısından tarımda çalışma yılı 5 yıl ve altında olan 61 kişi (% 30,7), 5 yıldan fazla olan 138 (% 69,3) kişiydi. Katılımcıların haftada 7 gün çalıştığı, günde 2 kez

mola verdikleri belirlendi. Katılımcıların günde 10,4±0,5 saat çalıştıkları, gelir düzeylerinin asgari ücretin altında olduğu belirlendi. Gübreleme, çapalama, sulama gibi tarla işleri yapan 199 katılımcıdan aynı zamanda tarlada ilaçlama yapan 56 (%28,1) kişi, tarım iş makinası kullanan 24 (%12,1) kişi olarak belirlendi. Şikayet edilen çalışma ortamı faktörlerini katılımcılardan 185 (% 92,8) kişi sıcaklık, 111 (%55,8) kişi toz, 54 (% 27,1) kişi uzun çalışma saati, 52 (% 26,1) kişi gürültü, 48 (% 24,1) kişi ağır kaldırma olarak ifade etti. Katılımcılardan 36 (% 18,1) kişinin yapılan işle ilgili kişisel koruyucu kullanmadığı belirlendi. Kişisel koruyucu kullanan katılımcılardan 143 (% 87,7) kişi eldiven, 130 (%79,7) kişi şapka, 105 (%68,7) kişi şapka ve eldiven, 9 (%5,5) kişi maske kullandığını belirtirken, kişisel koruyucu kullananlardan iş için özel giysi, özel ayakkabı-çizme, dizlik, gözlük kullanan yoktur (Tablo2).

Tablo 2. Katılımcıların Çalışma Hayatı Özellikleri (n=199)

Çalışma Hayatı Özellikleri		n	%*
Tarımda Çalışma Yılı	≤5 yıl	61	30,7
	5 yıl<	138	69,3
Tarımda Yapılan İş	Tarla işi** ve ilaçlama yapma	56	28,1
	Tarla işi ve Tarım İş Makinası Kullanma	24	12,1
	Tarla işi	199	100,0
Şikayet Edilen Çalışma Ortamı Faktörleri***	Sıcaklık	185	92,8
	Toz	111	55,8
	Uzun Çalışma Saati	54	27,1
	Gürültü	52	26,1
	Ağır Kaldırma	48	24,1
Yapılan İşle İlgili Kişisel	Evet	163	81,9
	Koruyucu Kullanımı	36	18,1

*% sütun yüzdesi **Gübreleme, Çapalama, Sulama ***Birden fazla cevap var

Katılımcıların tamamının işe başlamadan önce ve işte çalışmaktayken periyodik bir muayeneden geçmedikleri belirlendi. Katılımcıların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumu incelendiğinde; 107 (% 53,8) kişinin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirdiği belirlendi. Geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalık nedenini katılımcılardan 59 (%55,1) kişi tarım ilaçlarına bağlı (nefes darlığı, öksürük, baş ağrısı, kaşıntı), 52 (%48,5) kişi kas/iskelet sistemi rahatsızlıkları, 22 (%20,5) kişi güneş çarpması, 19 (%17,7) kişi böcek-yılan-akrep sokması, 18 (%16,8) kişi düşme/çarpma, kesici/delici yaralanması makine/basit alet kullanımı, servis kazası olarak ifade etti. Katılımcılardan geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalık sonrası izin kullananların 33 (%30,8) kişi olduğu belirlendi. Geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalık sonrası sağlık kuruluşuna başvuranların 56 (%52,3) kişi, kendi kendine çözüm bulanların 32 (%29,9) kişi, hiçbir şey yapmayanların 19 (%17,7) kişi olduğu belirlendi. Sağlık kuruluşuna başvurmama nedenlerini katılımcılardan 21 (%41,1) kişi ulaşım sorunu, 14 (%27,4) kişi vakitsizlik, 13 (%25,4) kişi işveren baskısı, ücret kesintisi, 8 (%15,6) kişi önemsememe olarak ifade etti (Tablo3).

İş kazası / işle ilgili hastalık geçiren katılımcılarda kalıcı hasar olmadığı ve katılımcıların tanı almış meslek hastalığının olmadığı belirlendi. Katılımcıların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının bazı değişkenlere göre yapılan analizlerinde cinsiyete göre iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumunda anlamlı fark saptanmış ve erkeklerin kadınlara göre iş kazası / işle ilgili hastalık

geçirme durumlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlendi ($p < 0,01$). Katılımcıların medeni durumları açısından evli olan grupta iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumunun evli olmayanlara göre anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edildi ($p = 0,01$). Katılımcıların yaş grupları, öğrenim durumları, kişisel koruyucu kullanımları ve çalışma ortamı faktörleri (sıcaklık, toz, uzun çalışma saati, gürültü, ağır kaldırma) ile iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumları arasında yapılan analizde istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edilmedi ($p > 0,05$). Katılımcıların tarımda çalışma yılının iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumları ile karşılaştırılmasında çalışma yılı 5 yıldan fazla olan katılımcıların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu belirlendi ($p < 0,01$). Tarlada ilaçlama yapma ve tarım iş makinası kullanma ile iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumları arasında yapılan analizde istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edildi ($p = 0,01$, $p < 0,01$) (Tablo 4). Yapılan Backward lojistik regresyon analizinde iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumunu; çalışma yılı 5 yıldan fazla olmanın 2,4 kat, tarım iş makinası kullanmanın ise 11,2 kat arttırdığı belirlendi (Tablo 5).

Tablo 3. Katılımcıların İş Kazası/İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumu			
İş Kazası/İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumu		n	%*
İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Geçirme (n=199)	Evet	107	53,8
	Hayır	92	46,2
Geçirilen İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Çeşidi***(n=107)	Tarım İlaçlarına Bağlı	59	55,1
	Kas/iskelet Sistemi Rahatsızlığı	52	48,5
	Güneş Çarpması	22	20,5
	Böcek-Yılan-Akrep Sokmaları	19	17,7
	Diğer**	18	16,8
Geçirilen İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Sonrası İzin Kullanma (n=107)	Evet	33	30,8
	Hayır	74	69,2
Geçirilen İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Sonrası Yapılan (n=107)	Sağlık Kuruluşuna Başvurma	56	52,3
	Kendi Kendine Çözüm Bulma	32	29,9
	Hiçbir Şey Yapmama	19	17,7
Geçirilen İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Sonrası Sağlık Kuruluşuna Başvurmama Nedenleri*** (n=51)	Ulaşım Sorunu	21	41,1
	Vakitsizlik	14	27,4
	İşveren Baskısı, Ücret Kesintisi	13	25,4
	Önemsememe	8	15,6
%* sütun yüzdesi **Düşme/Çarpma, Kesici/Delici Yaralanması Makine/basit alet kullanımı, Servis kazası ***Birden fazla cevap var			

T

Tablo 4. Katılımcıların İş Kazası/işle İlgili Hastalık Geçirme Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre Analizi

	İş Kazası/işle İlgili Hastalık Geçirme Durumu				Toplam		x ² - p
	Evet		Hayır		n	%**	
	n	%*	n	%*			
Cinsiyet							
Kadın	54	44,3	68	55,7	122	61,3	≥ 11,4 p < 0,01
Erkek	53	68,8	24	31,2	77	38,7	
Yaş grupları							
<18	15	44,1	19	55,9	34	17,1	≥ 1,53 p 0,2
18≤	92	55,8	73	44,2	165	82,9	
Medeni Durum							
Evli	73	60,8	47	39,2	120	60,3	≥ 6,06 p 0,01
Evli Değil	34	43,0	45	57,0	79	39,7	
Öğrenim Durumu							
Okur-Yazar	62	53,0	55	47,0	117	58,8	≥ 0,06 p 0,7
Okur-Yazar Değil	45	54,9	37	45,1	82	41,2	
Tarımda Çalışma Yılı							
≤5yıl	23	37,7	38	62,3	61	30,7	≥ 9,13 p < 0,01
5 yıl<	84	60,9	54	39,1	138	69,3	
Tarımda Yapılan İş							
İlaçlama Yapma	38	67,9	18	32,1	56	28,1	≥ 6,2 p 0,01
İlaçlama Yapmama	69	48,3	74	51,7	143	71,9	
Tarım İş Makinası Kullanma	22	91,7	2	8,3	24	20,2	≥ 15,7 p < 0,01
Tarım İş Makinası Kullanmama	85	48,6	90	51,4	175	87,9	
Kişisel Koruyucu Kullanımı							
Evet	89	54,6	74	45,4	163	81,9	≥ 0,06 p 0,7
Hayır	18	50,0	18	50,0	36	18,1	
Sıcaklık							
Evet	99	53,5	86	46,5	185	92,8	≥ 0,59 p 0,4
Hayır	8	57,1	6	42,9	14	7,2	
Toz							
Evet	57	51,4	54	48,6	111	55,8	≥ 3,63 p 0,05
Hayır	50	56,8	38	43,2	88	44,2	
Uzun Çalışma Saati							
Evet	35	64,8	19	35,2	54	27,1	≥ 2,66 p 0,1
Hayır	72	49,7	73	50,3	145	72,9	
Gürültü							
Evet	33	63,5	19	36,5	52	26,1	≥ 0,87 p 0,3
Hayır	74	50,3	73	49,7	147	73,9	
Ağır Kaldırma							
Evet	23	47,9	25	52,1	48	24,1	
Hayır	84	55,6	67	44,4	151	75,9	
%* satır yüzdesi %**sütun yüzdesi							

Tablo 5. İş Kazası/İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre Regresyon Analizi

İş Kazası /İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumu		Beta	Oddsratio (OR)	%95 Güven aralığı	P
Tarımda Çalışma Yılı	≤5yıl	ref,			
	5 yıl<	0,91	2,4	1,3-4,7	<0,01
Tarım İş Makinası Kullanma	Hayır	ref,			
	Evet	2,42	11,2	2,5-50,1	<0,01

Tartışma

Tarım sektöründeki sağlık sorunları tarımda tüm aile bireylerinin birlikte çalışması, açık havada çalışma, bir kişinin birden fazla işi yapması, çalışma süresinin ve döneminin mevsime ya da iklim koşullarına bağlı olması, çalışanların çoğunluğunun eğitimsiz olması, yaşam alanlarının sağlıksız olması ve kentsel alanların dışında olması nedeniyle diğer sektörlerden farklılık göstermektedir. Tarım çalışanları, çalışma ortamlarında var olan fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik ve psikososyal faktörlerden etkilenmektedir ve tarım çalışanlarının iş kazası geçirme ve meslek hastalıklarına yakanma riskleri yüksektir.^{3,6}

Bu çalışma Adana ili Karataş ilçesinde, evlerinden ayrılarak çalışmak için gelen 199 mevsimlik tarım işçisinin çadır bölgelerinde gerçekleştirildi. Katılımcıların % 53,8'inin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirdiği belirlendi. Erborü'nün (2014) çalışmasında katılımcıların %64,8'inin, Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırmasında (2011)katılımcıların % 52,4'ünün kaza ve/veya hastalıkgeçirdiği belirlenmiştir ve çalışmamızla benzerdir.^{14,10} Bu sonuçlara göre her 2 mevsimlik tarım işçisinden birinin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirmesi, tarım işlerinin tehlike derecesi ile orantılı iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının olmamasına ve özellikle mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarının olumsuz etkisine bağlanabilir.

Araştırmamızda geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalıklar%55,6 tarım ilaçlarına bağlı, %48,5 kas/iskelet sistemi rahatsızlıkları, %20,5 güneş çarpması, %17 böcek-yılan-akrep sokması, %16,8düşme/çarpma, kesici/delici yaralanması, makine/basit alet kullanımı ve servis kazası olarak belirlendi. Çalışmamızda tarım ilaçlarına bağlı olarak özellikle solunum sistemi rahatsızlıklarının ön planda olduğu belirlendi. Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırmasında (2011) ilk sırada solunum sistemi hastalıkları, ikinci sırada kas-iskelet sistemi hastalıkları yer almaktadır. Literatürde mevsimlik tarım işçilerinde en sık görülen sağlık problemleri arasında mesleki kaza ve yaralanmalar, kas-iskelet sistemi hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları belirtilmektedir, Mevsimlik tarım işçilerinin sağlıksız koşullarda, herhangi bir önlem alınmadan çalışmaları kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları başta olmak üzere mesleki kaza ve yaralanmaları önemli bir sağlık sorunu haline getirmektedir.^{10,15-18}Tarım ilaçlarından etkilenim yanında çalışma sırasında kişisel koruyucu kullanımının yetersiz olması solunum sistemi rahatsızlıklarını ön plana çıkarmaktadır.

Çalışmamızda geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalık sonrası sağlık kuruluşuna başvurma %52,3 olarak belirlendi. Sağlık kuruluşuna başvurmama nedenleri %41,1 ulaşım sorunu, %27,4 olarak belirlendi. Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırmasında (2011) sağlık kuruluşuna başvurmama oranının %17,2, sağlık kuruluşuna başvurmama nedenleri %22,3 maddi yetersizlik, %22,3 iş çokluğu, %11,3 vakitsizlik olarak belirlendi. GAP Tarımda Çalışanların

Sağlığı Araştırmasında (2013) sağlık kuruluşuna başvurma %68, sağlık kuruluşuna başvurmama nedenleri % 45,7 hastalığın geçeceğini düşünme (önemsememe), % 24,7 maddi zorluk, % 22,9 ulaşım zorluğu olarak belirlendi. Erbörü'nün (2014) çalışmasında kaza geçirme ve/veya hastalık durumunda %65,8'inin bir sağlık kuruluşuna başvurduğu, %26,6'sının kendi kendine çözüm bulmaya çalıştığı, sağlık kuruluşuna başvurmama nedenlerinin ise %55,2 ücret kesintisi, işini kaybetme korkusu, %48,3 ulaşım zorluğu, % 41,4 vakitsizlik olduğu belirlenmiştir.^{10,19,14} Bizim çalışmamıza benzer şekilde literatürde sağlık hizmeti kullanımının mesafeden etkilendiğini belirten çalışmalar bulunmaktadır.^{20,21} Hem yerleşim hem çalışma yerleri açısından merkezden uzak kırsal alanda bulunan mevsimlik tarım işçilerinin sağlık hizmeti kullanımında öncelikli sorunun ulaşım zorluğu olduğu ve dolaylı olarak vakitsizlik ile iş çokluğu nedenlerini de etkilediği düşünülebilir.

Katılımcılardan geçirilen iş kazası / işle ilgili hastalık sonrası izin kullananların 33 (%30,8) kişi olduğu belirlendi. Erbörü'nün (2014) çalışmasında izin kullanma %50,8 olduğu, %45,9'unun ise izin verilse de ücret ve iş kaybı kaygısıyla kendilerinin istemediği belirlenmiştir.¹⁴ Bizim çalışmamızda izin kullanma oranının daha düşük olduğu belirlendi.

Çalışmamızda katılımcılardan 18 yaş altı 34 kişi (%17,1)'dir. GAP Bölgesi'nde tarımda çalışan nüfusun yaklaşık yarısı 18 yaş ve altındadır. 2012 yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre Türkiye'de ekonomik olarak faaliyet gösteren 6-17 yaş grubundaki çocukların % 44,7'sinin tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. Çalışan çocuklar arasında tarımda çalışan çocuklar çalışma ve yaşam koşulları, çevre ile ilişkiler, eğitim ve sağlık sorunları açısından en dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır.^{19,22,11} Bizim çalışmamızda diğer çalışmalara göre 18 yaş altı nüfus daha düşük bulunmuştur.

Katılımcıların yaş grupları, öğrenim durumları, kişisel koruyucu kullanımları ve çalışma ortamı faktörleri ile iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumları arasında yapılan analizde istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edilmedi. Erbörü'nün (2014) çalışmasında yaş, öğrenim durumu, çalışırken karşılaşılan riskler, kişisel koruyucu kullanımı durumlarının mevsimlik tarım işçiliği yaparken kaza geçirme durumları ile karşılaştırılmasında, çalışmamıza benzer şekilde anlamlı ilişki saptanmamıştır.¹⁴ Bu değişkenlerin bizim çalışmamızda da iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumuna etken olmadığı görülmektedir.

Çalışmamızda evli olan katılımcıların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının evli olmayanlara göre anlamlı yüksek olduğu belirlendi. Aileyi geçindirmek adına maddi gücü arttırmak için daha yoğun ve ağır işlerde çalışmanın bu sonuçta etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmamızda erkek katılımcıların ve çalışma yılı 5 yıldan fazla olanların iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlendi. Bu sonuç; daha tehlikeli ve riskli işlerin erkekler tarafından yapılması ayrıca tecrübeye bağlı olarak çalışma yılı fazla olanların bu tip işlerde daha fazla tercih edilmesi ya da deneyim ile bağlantılı olarak özgüvenin daha fazla olması ve sonucunda daha dikkatsiz davranılması şeklinde açıklanabilir.

Tarlada ilaçlama yapma ve tarım iş makinası kullanma ile iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumları arasında yapılan analizde; iş kazası / işle ilgili hastalık geçirme durumunu çalışma yılı 5 yıldan fazla olanların 2,4 kat, tarım iş makinası kullanmanın ise 11,2 kat arttırdığı belirlendi. Bu sonuca

sebepler olarak; özellikle daha riskli olan bu işlerle ilgili neredeyse hiçbir eğitim alınmaması, kişisel koruyucuların hiç kullanılmaması ya da az kullanılmasının etken olduğu düşünülebilir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmamızda katılımcılardan her 2 kişiden birinin iş kazası / işle ilgili hastalık geçirdiği tespit edildi. Uygunsuz yaşam alanları, sosyal ve ekonomik yönden yaşadıkları olumsuzlukların yanı sıra çalışma ortamlarında da yeterli iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmaması mevsimlik tarım işçilerini hastalıklar, kaza ve yaralanmalar açısından riskli duruma getirmektedir. İş kazası /işle ilgili hastalık açısından yüksek risklerin yanında sağlık hizmetlerine ulaşmada da sorunlar yaşanması, hem bireysel hem toplumsal anlamda sağlık, ekonomi ve sosyal yönden ciddi sonuçlara yol açmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin sadece çalışma şartlarının değil yaşam koşullarının da iyileştirilmesi adına işverenlerin, yerel yönetimlerin katılımıyla gerekli önlemlerin alınması gereklidir.

Sakarya Tıp Dergisi
2018;8(1):117-126

GÖNÜLTAŞ ve Ark.
Mevsimlik Tarım İşçilerinin İş Kazası ve İşle İlgili
Hastalık Geçirme Durumlarının Araştırılması

1. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&sarama=gts&guid=TDK.GTS. (Erişim Tarihi: 14.12.2017)http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&sarama=gts&guid=TDK.GTS.5a745b7f320ca6.01219128
2. Çağlayan Ç. Tarım Politikalarındaki Değişimin Sağlık Üzerine Etkileri. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 2010; 38, 7-17.
3. <https://www.csgeb.gov.tr/media/4604/rehber27.pdf>(Erişim Tarihi: 11.12.2017)
4. Bakırcı, N. Tarımda Çalışanların Sağlığı ve Güvenliği. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 2011; 38, 7-13.
5. Rehber, E. Tarımda Endüstrileşme ve Küreselleşme. İktisat Dergisi 2006; 477, 20-25.
6. <http://www.mevsimliktarimiscileri.com/sayfadetay.aspx?id=117>.(Erişim Tarihi: 20.01.2018)
7. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27691>(Erişim Tarihi: 20.01.2018)
8. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.716.pdf>(Erişim Tarihi: 20.01.2018)
9. Koruk, İ. İhmal Edilen Bir Grup: Göçebe Mevsimlik Tarım İşçileri. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 2011, 38, 18-22
10. Şimşek Z. Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2011. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu 2012. Ankara
11. <http://www3.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/isggm/dosyalar/TarimdalSG3>(Erişim Tarihi:17.01.2018)
12. ILO, (2013). ILO callsforurgentglobalactiontofightoccupationaldiseases", Pressrelease, 26 April 2013.
13. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16118> (Erişim Tarihi: 17.01.2018)
14. Erbü N. Ankara İli Polatlı İlçesi Sanoba Köyündeki Mevsimlik Tarım İşçilerinde İş Kazası Sıklığı ve İlişkili Etmenler.Yüksek Lisans Tezi.İş Sağlığı Ve Güvenliği Anabilim Dalı Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2014.
15. Arcury TA, Quandt SA. Delivery of healthservicestomigrantandseasonalfarmworkers. AnnuRevPublicHealth, 2007;28, 345-363.
16. Arcury TA, Estrada JM, Quandt SA. Overcominglanguageandliteracybarriers in safetyandhealthtraining of agriculturalworkers. J Agromedicine, 2010;15(3), 236- 248.
17. Cameron L, Lalich N, Bauer S, et al. Occupationalhealthsurvey of farmworkersbycamphealthaides. J Agric Saf Health, 2006;12, 139-153.
18. Anthony M, Williams JM, Avery AM. Healthneeds of migrantandseasonalfarmworkers. J CommunityHealthNurs, 2008;25(3), 153-160.
19. Şimşek Z. GAP Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması. Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı Ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi(2014) Şanlıurfa 2013
20. Awoyemi T, Obayelu A, Opaluwa I. Effect of distance on utilization of healthcareservices in ruralKogiState, Nigeria. J Hum Ecol, 2011; 35(1), 1-9.
21. Şenol V, Çetinkaya F, Balcı E. Factorsassociatedwithhealthservicesutilizationbythe general population in thecenter of Kayseri, Turkey. Türkiye Klinikleri J MedSci, 2010;30(2), 721-730.
22. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>(Erişim Tarihi: 26.01.2018)